

KRASZNAI GÁSPÁR*

KARÉNEKLÉS ÉS MAGYARSÁGTUDAT¹

A magyar nyelvű éneklés helyzete és jelentősége régen és napjainkban

„Nem számít, hogy mit, csak énekeljenek!” – halljuk gyakran még értelmiségiek szájából is, mikor az iskolai éneklés problematikáját járjuk körül. Mint minden e kerek világon, úgy az éneklés kérdésköre is relatív, így, ha abból indulunk ki, hogy egyes tanintézményekben az éneklés, mint tevékenység ismeretlen fogalom, lassan már az ének-zene óra is, ebben a viszonyítási rendszerben bárminek az énekeltetése, vagy bárminemű foglalkozás, ami a tanulókat a beszédhangtól az énekhang felé tereli, vagy ami a legegyszerűbb ritmus készségek kialakításának csíráját is felvillantja, valóban „eredménynek” tekinthető. Az egykoron száraz kenyéren és vízen tartott politikai foglyok egy része is a „nem számít, hogy min, csak életben maradjanak” elv alapján végül is a biztos éhhalálhoz képest a száraz kenyérnek és víznek köszönhetően valóban túlélte a szörnyűséges börtönéveket. Ha viszont abból indulunk ki, hogy a zeneirodalom mily gazdag kincsesára áll rendelkezésünkre az ifjú lelkek pallérozására, a legegyszerűbb szinten is, akkor máris visszautasíthatjuk a fenti idézetet, amely legitimálja a gyermeki lélek fejlődésének a „száraz kenyéren és vízen” szintjére süllyesztését.

A jelenség nem újkeletű, hiszen Kodály Zoltánnak már évtizedekkel ezelőtt is kardoskodnia kellett a gyermekkori dalanyag minőségi megválogatása mellett:

Vegyük komolyan a gyermeket. Minden egyéb ebből következik. Nem mondom, újabban nálunk is sok történik a gyermekért. De hiába nyaraltatjuk őket, ha nem törődünk vele, mit énekelnek. Ha olyan élelemmel tartanók, amilyen dalt adunk nekik, már elpusztult volna. Csakhogy a lelki vitamin hiánya nem mutatkozik olyan kézzelfogható tünetekkel.²

S hogy ezen felül mennyire kimondhatatlanul fontos, hogy a magyar gyermek minőségi magyar dalanyagon, ne pedig idegenből importált nótákon nőjön fel, igazolja az alábbi leírás:

---

¹ A kolozsvári „100 éves a Romániai Magyar Dalosszövetség” című ünnepi rendezvénysorozat keretében, 2022. május 14-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Kodály Zoltán: *Székelyfonó. Kodály Zoltán daljátéka. A daljáték zenéjének és szövegének ismertetése.* Éneklő ifjúság 1942 júliusi száma

...tavaszi napokon nyilvános sétatereken megfigyelhetjük, hogyan veri bele magyarnak született gyermekbe az idegen nevelőnő a maga nyelve és zenéje tudatalatti elemeit. Az ilyen gyermek váltott lelkű lesz, magyarul beszélni és érezni egész életében nem tud. Ha felnőtt, s családja révén vezető helyre kerül, nem érti a magyarnak sem nyelvét, sem lelkét. Nincs, aki e szülőket felvilágosítaná, mit követnek el gyermekük ellen: kirekesztik a nemzeti közösségből. A lélek alaprétegét nem lehet kétféle anyagból lerakni. Anyanyelve csak egy lehet az embernek zeneileg is. Ne csak külsőségekben legyen magyar a mi kis világunk, hanem a lelkek mélyéig, mert csak így lesz igazán a mienk. A lelkek mélye pedig különösképpen a zene országa. Ha ott idegen az úr, hiába lobogtatunk zászlót, hiába rikoltozunk irredenta dalokat... idegenszerű dallamra – mégis elveszünk.³

Bár Kodály e gondolatokat 1941-ben vetette papírra, a benne leírtak napjainkban szinte szóról szóra érvényesek. Nyolcvan év elteltével legfeljebb az eszközök változtak, de az elv nem. Az idegen ajkú nevelőnőt felváltotta az idegen nyelvű tévécsatorna és videójátékdömping, az irredenta dalokat pedig a nemzetinek kikiáltott „sláger-irodalom”. Az eredmény: bizonyos életkor alatt a nyilvánosság előtti éneklés az esetek kiugróan magas százalékában egy bizonyos nyelven történik. Ami századokon át – érthető okokból – a tengerészeti nyelve volt, ma az élet minden területén, így az ifjú lelkekben is, mint a világ egyedura, gögösen pöffeszkedik és tapos maga alá minden más nyelvet és kultúrát.

A jelenség kritikussait maradisággal vádolják, követői és helyeslői pedig a „jobb érvényesülés” lehetőségét, a gazdagon csillogó jövő reményét és persze a modernizáció bálványát tisztelik benne. Pedig a nyelvészek egy csoportja is „azokat a nyelveket, amelyek a gazdasági, politikai stb. konstelláció változásainak következtében átveszik a nem dominánsak helyét, funkcióit, »gyilkos« nyelveknek szokták nevezni, a folyamatot pedig lingviciódnak”.⁴ Jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé e sajnálatos jelenség hosszútávú

---

³ Kodály: i.h.

⁴ Gál Noémi: *A nyelvi revitalizáció*. (Kolozsvár: Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, 2010): 30. Gál az alábbi nyelvészeti munkákra hivatkozik:

- Joshua A. Fishman: Endangered Minority Languages: Prospects for Sociolinguistic Research. In: *International Journal on Multicultural Studies*. (2002.) 4: 2, 270-275.
- Daniel Nettle – Suzanne Romaine: *Vanishing Voices. The extinction of the world's languages*. (New York, Oxford University Press, 2000.)
- Tove Skuttnab-Kangas – Robert Phillipson: Linguicide and Linguicism. In: *Papers in European Language Policy*, Roskilde Universitets Center, ROLIG-papír 53 (1995.), 83-91.

következményeiről való elmélkedést, de Gárdonyi Géza vonatkozó sorai igen elgondolkodtatók:

Minden nemzetnek főkincese a nyelve. Bármit elveszíthet, visszaszerezheti, de ha a nyelvét elveszíti, Isten se adja vissza többé. Aki a jó magyar szót elhagyja az idegenért, akinek a korcs magyar szó nem fáj, hazaáruló!⁵

Az elkorcsosulásnak és elidegenedésnek az énekes kultúránkra gyakorolt negatív hatására Béres József a 2016-ban a *Szép magyar ének* című gyűjteményének előszavában utal:

...úgy érzem, mi magyarok az égi jóból – gyönyörűséges népdalainkon, archaikus népi imáinkon, egyházi énekeinken keresztül – másoknál még többet is kaptunk. Gazdagságában kimeríthetetlen, kifejezőmódjában mélységes, lelkeségében szépséges a mi örökségünk. Éppen ezért tartom szomorúnak, hogy mai világunk nem becsüli eléggé ezt a páratlan értéket: énekeinket egyre kevesebben ismerik és még kevesebben éneklik. Lassacskán elfelejtődnek az egykor jól ismert dallamok, kikopik életünkől az együtténeklés szép szokása, ünnepeinken, köszöntőinkben legfeljebb slágerdallamokra futja, s még jó, ha magyar nyelven.⁶

Az irány és a tendencia tehát adott. Hogy mi beállunk-e a sorba, vagy sem, csakis rajtunk múlik. Mindenesetre a magyar kultúrtörténet képzeletbeli nagykönyvét lapozgatva világosan kiolvasható, hogy a különböző korok és politikai irányzatok keretei között lopakodó vagy nyílt asszimilációs törekvések elleni harc egyik legmarkánsabb fegyverének a magyar nyelvű dal- és karéneklés bizonyult.

A 18. századi, Bécsből irányított németesítési oktatáspolitikának a nagymúltú református kollégiumok – Debrecen, Pápa, Sárospatak, Nagyenyed, Kolozsvár – a következetes, megalkuvást nem tűrő magyar nyelvű zsoltár- és kórusénekléssel álltak ellen.⁷

---

⁵ Molnos Angéla idézi Gárdonyit az alábbi könyvében: Molnos Angéla: *Megmaradásunkért*. (Debrecen: Molnos Angéla, A Magyar Nyelvért és A Lélektani Szaknyelv Megújításáért Közhasznú Alapítvány, 2010): 256.

⁶ Béres József: *Szép magyar ének I.* (Akovita Könyvkiadó, 2016): 22.

⁷ A református kollégiumi karéneklés jelentőségéről részletesebben lásd: Maróti Gyula-Révész László: *Öt évszázad a magyar énekkari kultúra történetéből*. (Népművelési propaganda iroda é.n.): 12-19.

A 20. századi politikai zűrzavarok közepette a magyar megmaradás szempontjából felbecsülhetetlen értéket képviseltek és képviselnek mind a mai napig a magyar nyelven éneklő egyházi és világi kórusok, népdalkörök, a trianoni határokon kívül és belül egyaránt. A magyar dal ugyanis mindenfajta totalitárius állami berendezkedésen felül tudott emelkedni, és a legembertelenebb magyar-magyar szétszakításra tett kísérleteket is meg tudta hiúsítani. Jó példa erre a második világháború utáni abszurd határkijelölés esete, amikor a csehszlovák-szovjet határt csak úgy sikerült az íróasztaloknál ülő döntéshozóknak meghúzniuk, hogy az egykoron Zemplén vármegyéhez tartozó, magyarok lakta Szelmencet kettévágták, egyik felét Csehszlovákiához, a másik felét pedig Szovjetunióhoz csatolták, a határra pedig akkora deszkapalánkot építettek, hogy a település két oldalán élők, köztük testvérek, rokonok nemhogy átjárni nem tudtak többé egymáshoz, hanem még csak nem is láthatták többé egymást.⁸ Sőt a csehszlovák és szovjet határőrség még az átkiáltást is megtiltotta a határon. De egy ilyen drasztikus fizikai határzár sem jelentett akadályt a szelmencieknek az egymással való kapcsolattartásra. A határvonalnál lévő kertek rendezése közben dalra fakadtak, és magyar népdalok formájában adtak hírt egymásról egymásnak. Mivel a magyar népdalkincs szinte kimeríthetetlen, minden életeseményhez találtak példát a híradásra, nyilván a megfelelő nevek beékelésével vagy megváltoztatásával. A dalokon keresztül tudhatták meg egyebek mellett az egyik oldali szelmenciek, hogy a másik oldali szelmenciek közül kinek volt lakodalma, kinek született gyermeke, vagy hogy épp ki halt meg és miben.⁹ A találkozás lehetőségétől és a szótól az államhatóság az embereket ugyan megfosztotta, de a daltól nem. A magyar dal átívelt a mesterséges barikádokon és azok felszámolásáig egy semmivel sem pótolható kapocsként szolgált egy egymástól elszakított magyar közösség tagjai közt.

A magyar nyelvű karéneklés napjainkban, a diktatúrák örömteli megszűnése utáni évtizedekben egy újabb, fent vázolt világi tendenciával szembeni kultúrharcban játszik és fog is játszani igen fontos szerepet.

Az éneklés szerepe az irodalmi és történelmi tanulmányokban

Nagy segítséget képes nyújtani az éneklés egy olyan szellemi közegben, amelyben egyre több – egyébként nemcsak magyar – pedagógus panaszkodik arra, hogy milyen nehéz a középiskolai irodalom- és történelemórákon korunk

---

⁸ A fizikai határzár 1946-tól 2005 karácsonyáig állt fenn. A kettészakított Szelmenc történetéről részletesebben lásd: Zelei Miklós: *A kettézárt falu*. (Budapest: Kortárs Kiadó, 2017)

⁹ Felső-bodrogi falvak lakóinak szóbeli elmondásai alapján.

ifjúságát bármivel is igazán megérinteni, a régi szövegeket, karizmatikus egyéniségeket hozzájuk közel hozni. Hogyan?

Az olyan irodalmi alkotásokat, amelyeknek jelentős zenei feldolgozása ismert, célszerű úgynevezett „projekt-rendszerben” együtt tanítani, vagyis az irodalmi alaptól kiindulva rögtön társítani hozzá a zeneművet, melynek során a jelenlévő irodalomtanár nyilvánvalóan a mű irodalmi, a zenetanár pedig annak zenei értékeit domborítja ki, miközben néhány részletét meg is tanítja énekelni. Ha a foglalkozás helyszíne lehetőséget ad arra, hogy zongorakísérettel is megszólaljanak az énekelt részek, kellő előkészítés után olyan katartikus élő zenei élményben részesülhet az ifjúság, amilyenben külön-külön, azaz külön irodalom, vagy külön zeneórán kevésbé részesülhetett volna.

A magyar irodalomban erre a legjobb példa Katona József és Erkel Ferenc *Bánk bánja*. A Katona-dráma szövege valóban nehéznek bizonyul a kamaszok számára, de Erkel zenéje igen hamar utat tör a lelkekbe, dallamai a zeneileg gyengébb képességű osztályokat is lelkes éneklésre bírják, s így az egész műalkotás befogadását megkönnyítik.

A világirodalomban Goethe igencsak bonyolult cselekményű *Faustjának* elemzéséhez a schuberti, a berliozzi, a liszti, vagy a gounod-i feldolgozást is lehet társítani, ám az éneklés szempontjából a Gounod-opera szolgál a legtöbb olyan zenei motívummal, amely viszonylag könnyen megtanítható egy zeneileg nem képzett osztálynak is.

A történelemtanárok és zenetanárok ilyen mértékű együttműködését nem igénylik sem a történelmi eseményekkel, sem pedig a történelmi személyiségekkel való foglalkozások. Azok kifejtése kizárólag történelmi feladat. Viszont az ismeretanyag lelki elmélyítésében olykor segítségül hívható a zenetanár, hogy az adott korszakhoz vagy személyiséghez kapcsolódó zeneművészeti alkotásokba betekintést nyújtson, sőt hozzájuk dallamokat meg is tanítson a zeneórák keretében. Ilyenek lehetnek – a teljesség igénye nélkül – Tinódi Lantos Sebestyén históriás énekei a törökökkel vívott háborúk kapcsán, a Kájoni-kódexben fennmaradt dallamok az Erdélyi Fejedelemségek tanulmányozása során, a *Marseillaise* – és annak számos későbbi feldolgozása – a nagy francia forradalomkor, Kossuth- és ’48-as népdalok, majd Liszt *Funérailles* az aradi vértanúk emlékére, s a sor még igen hosszasan folytatható.

Liszt: Funérailles (Volodos) (11:08)

(Kottával hallgatható)

Természetesen mindezek megvalósíthatósága támogató igazgatóságot, tantestületet és elhivatott, egymással együttműködni képes irodalom-, történelem- és zenetanárokat feltételez, akik hajlandóak tudásukat összeadni, idejüket egymással összecsiszolni a tananyag élményszerűbb és eredményesebb átadásának érdekében.

Az énekkar szerepe az irodalom és történelem elmélyítésében

Azokban a középiskolákban, amelyekben színvonalas énekkar is működik, még több lehetőség nyílik a magyar irodalom és történelem nagyjainak szellemi megjelenítésére. Magyar zeneszerzőink sokasága gondoskodott róla, hogy irodalmi szövegeink többszólamú karművek formájában is testet öltsenek, vagy hogy a nemzeti dicsőség fényében tündöklő királyainkat, hőseinket a harmóniák égi magasztosságában énekeljék meg. Iskolai ünnepek, évfordulók, megemlékezések egyaránt alkalmat kínálnak e karművek előadására, melyek során nemcsak a műsor válik színesebbé, hanem maga az ünnepelt személy is más fényben jelenik meg a hallgatóság, a passzív befogadó közeg számára. Az aktív közeg, maga az énekkari tagság pedig a bőrén át valósággal a lelkébe hatóan éli meg az adott kort, az adott eszmét, amit a szöveg és annak üzenete közvetít.

Történelemórán nagyon sok mindent megtanulunk I. István királyról a kereszténység felvételétől kezdve az államalapításon át egészen az intelmekig. Ám ezek száraz történelmi tények, melyeken keresztül aligha érint meg bennünket érzelmileg ezeréves távlatból e kétségtelenül nagytekintélyű király. De mikor felcsendülnek Kodály autentikus szekvenciái az *Ének Szent István királyhoz* nagyvegyeskari változatában, s teli torokból énekeljük, hogy „Hol vagy István király? Téged magyar kíván, Gyászos öltözetben te előtted sírván”, akkor bennünk a történelemórai száraz politikus egy velünk empatikus szellemi társsá alakul, kit a kodályi harmóniakon keresztül a nemzet nevében mi magunk szólítunk meg. Vagy Erkel koráljának eléneklése után az *István király* II. felvonásának fináléjában („Ég áldd meg a királyt, tekints e szép hazára! Hű néped így kiált láss, itt oltárod zsámolyán.”) István már nem „csak” egy érettségi tétel a „hátunk közepére kívánt” intelmeivel együtt, hanem egy olyan mitikus alak, akivel énekelte imánkban találkoztunk és a zene hullámain keresztül szóltunk is hozzá.

Magyarórán a versek olvasása során a költők gondolatai közvetlenül érintenek meg, így a szellemi kötődés velük könnyebben létrejön, mint a történelmi

személyiségekkel, akiknek inkább tevékenységeiről tanulunk, semmint gondolataikban kutakodnánk. Mégis katartikus élményt nyújthat egy tanult versre komponált énekkari mű előadásában való aktív részvétel, hiszen a dallamok, ritmusok, de főként az egymással összecsengő szólamok hangközei, harmóniái szinte minden esetben hoznak elő a szöveg mögül olyan érzelmi-tartalmi elemeket, amelyek pusztán a vers olvasása során rejtve maradtak volna. Ady Endre „Tiporjatok reám durván, gazul!” sorait Bárdos olyan imitációból kibontakozó disszonancia halmozással vezeti fel a zenei csúcspontra az *Új Vazul énekében*, hogy a testi-lelki tiprásokat a saját magunk fülén, bőrén keresztül a csontjainkig megéljük. Míg a kínokat a vers olvasása vagy hallgatása során külső, passzív szemlélőként, harmadik személyként „néztük volna végig”, addig énekelve egyes szám első személyben aktív részesei voltunk, s magunk szenvedtük el.

Bárdos Lajos - Új Vazul éneke (5:09)

Elhangzott a Kaposvári Vikár Béla Vegyeskar előadásában a Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen. Vezényel: Ludmány Géza (2008)

Az alábbi, korántsem teljes, hanem inkább csak vázlatos táblázat gazdag választékot kínál magyar irodalmi és történelmi személyiségekhez kötődő karművekhez. Minthogy közülük némelyik igencsak jelentős intonációs és hang nehézségekkel vagy nagy terjedelemmel bír, természetesen alaposan meg kell válogatni, mi az, ami betanítható egy átlagos középiskolai énekkar számára. Felnőtt amatőr énekkarok már a nehezebbekkel is elbírnak, de akad köztük olyan is, ami inkább hivatásos énekkarok számára ajánlott.

Az olyan művek, amelyeknek szólamai betaníthatók egy középiskolai kórus tagjai számára, de zenei nehézségi fokukból kifolyólag veszélyesnek tűnik az összeénekeltetésük és az előadásuk, javasolt a felnőtt énekkarokkal való összevonás, ha arra lehetőség adódik. Azaz, ha egy településen működik olyan felnőttkar, amelyik különösebb gond nélkül elő tudja adni például Bárdos fent említett *Új Vazul énekét*, de a település középiskolájának az énekkara önmagában nem tudna a feladattal megküzdeni, célszerű a szólamok külön-külön történő, iskolai keretek közti betanítása után az összeéneklést a felnőttekkel együtt elvégezni, s az egyre élvezetesebb összpróbák után a művet a fellépésen a teljes, egyesített csapattal megszólaltatni.

Katartikus erővel bír a kamaszok számára, ha a felnőtt, érett hangokkal összecseng az ő tiszta, de még zsenge hangjuk, az idősebb felnőtteket pedig rendkívüli mértékben inspirálja a fiatalság jelenléte, az övékével azonos

érdeklődésének érzése, a jövő látványa és reménysége. S mindezeken túl a kamaszokat megérinti a zene nagy árama, ami, ha egyszer megtörtént, az egy életre meghatározza a művészi zenéhez való viszonyukat. Ennek elérése pedig a középiskolásokkal való munkánk során szakmai-erkölcsi kötelességünk. Avagy ahogyan Kodály is írja:

Ha a legfogékonyabb korban, a hatodik és tizenhatodik év közt egyszer sem hatja át a gyermeket a nagy zene éltető árama: akkor később már alig fog rajta. Sokszor egyetlen élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni: ezt megszerezni az iskola kötelessége.¹⁰

Továbbá e karművek előadásával máris tettünk egy lépést afelé, hogy a magyar gyermek, vagy ifjú magyarul énekeljen magyar kultúra részét képező művészeti alkotást, semmint egy bizonyos idegen nyelven egy bizonyos kontinensről átszivárogtatott, kétes értékéből fakadóan tisztavirág életű, a magyar lélektől több mérföldkönyi távolságban gyökeredző idegen slágerre egy nemzetközileg modernnek titulált „koreográfiára” riszálta volna magát, mint azt manapság oly gyakran tapasztaljuk iskolai rendezvényeken, melynek láttán tömegek alélnak el a haladás, a progresszivitás e mindent felülmúló megnyilvánulásának mámorában. S tettünk egy lépést a jó ízlésre nevelés felé vezető úton is, melyről Kodály már évtizedekkel ezelőtt is így vélekedett:

Ha még az iskolai zenekarok végleg letennének a sekélyes szalonzenéről és csak kifogástalan remekművekből válogatnának: előbb-utóbb olyan zenei légkör keletkeznék az iskolában, hogy az innen kikerült ifjú lelkén már nem fogna a magyar levegő zenekulturális mocsárláza.¹¹

Kodály itt ugyan a száz évvel ezelőtti iskolai zenekarokról ír, de gondolatai a mai énekkarokra változatlanul érvényesek.

---

¹⁰ Kodály Zoltán: „Gyermekek.” (1929) In: Bónis Ferenc (szerk.): *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I.* (Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1964): 39.

¹¹ I.m., 42.

MAGYAR IRODALOM ÉS KÓRUSMŰVEK

KÖLTŐ/ÍRÓ	ZENESZERZŐ	MŰCÍM (EREDETI VERS CÍM)
Ady Endre	Bárdos Lajos	Az Úr érkezése
Ady Endre	Bárdos Lajos	Új Vazul éneke
Ady Endre	Halmos László	Az Isten harsonája
Ady Endre	Halmos László	Három őszi könnycsepp
Ady Endre	Halmos László	Jóság síró vágya
Ady Endre	Halmos László	Szeretném, ha szeretnének
Ady Endre	Karai József	Intés az őrzőkhöz
Ady Endre	Karai József	Új várak épülnek
Ady Endre	Kodály Zoltán	Akik mindig elkésnek
Ady Endre	Kodály Zoltán	Fölszállott a páva
Ady Endre	Székely Endre	Adja az Isten
Ady Endre	Székely Endre	Májusi zápor után
Ady Endre	Székely Endre	Új várak épülnek
Ady Endre	Szönyi Erzsébet	Új várak épülnek
Amadé László	Arany János – B.I. – H.J. ¹²	Toborzó ¹³
Arany János	Arany János – B.I. – H.J.	A tudós macskája
Arany János	Bárdos Lajos	Az nem lehet (Magányban)
Arany János	Kodály Zoltán	Csalfa sugár
Arany János	Loránd István	Ősszel
Arany János	Michnay Ödön	A bujdosó
Arany János	Sztojanovits Jenő	Rege a csodaszarvasról
Balassi Bálint	Balassi Bálint-Karai József	Bocsásd meg Úristen

¹² Arany János idős korában saját maga szórakoztatására komponálással is foglalkozott. Mintegy két tucatnyi dallamot vetett papírra tökéletes kottairással kisebb részt saját, nagyobb részt más költők verseire. Halála után Bartalus István e dallamokat zongorakíséret formájában harmóniákkal látta el, majd közülük négyet Harrach József karnagy egy 1892-ben megjelent, általa szerkesztett gyűjteményhez átírt négyszólamú vegyeskarra. Ez a négy kórusmű szerepel ebben a táblázatban *Arany János – B.I. – H.J.* jelzéssel, melynek jelentése: Arany János dallama – Bartalus István harmóniái – Harrach József énekkari átírata. Lásd: DR. Harrach József (szerk.): *Magyar Arion I. Vegyeskarú énekek gyűjteménye iskolai használatra.* (Budapest: Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai), 1892): 113.

¹³ Ezt az Arany János-dallamot, *A toronyban-* és az *Éji dal*éhoz hasonlóan (utóbbi e táblázatban nem szerepel) már korábban Koessler János is megharmonizálta négyszólamú vegyeskarra, melynek egy 1887. április 28-án kelt kézíratos másolatot lásd a Liszt Ferenc Zeneakadémia Kutató Könyvtárában az Ms Mus 459/a raktári szám alatt (az eltérés a két harmonizálás és kórushangszerelés között elhanyagolható).

Balassi Bálint	Kodály Zoltán	Szép könyörgés
Berzsenyi Dániel	Kodály Zoltán	A magyarokhoz
Csokonai Vitéz Mihály	Loránd István	Évszakok
Csokonai Vitéz Mihály	Loránd István	Szüreti ének (Az ősz)
Gazdag Erzsi	Kodály Zoltán	Balassi Bálint elfelejtett éneke
Gyulai Pál	Kodály Zoltán	Este
József Attila	Bárdos Lajos	Dolgozni
József Attila	Halmos László	Egyszerű ez
József Attila	Halmos László	Fiatal életek indulója
József Attila	Karai József	Fiatal életek indulója
József Attila	Tillai Aurél	Bús magyar éneke
Juhász Gyula	Bárdos Lajos	A munka
Juhász Gyula	Bárdos Lajos	Ének a dalról (A dal)
Juhász Gyula	Bárdos Lajos	Prológus
Juhász Gyula	Szíjjártó Jenő	Előre föl
Kosztolányi Dezső	Bárdos Lajos	Óda az Igazsághoz (Húsvéti himnusz)
Kölcsey Ferenc	Bárdos Lajos	A Földhez
Kölcsey Ferenc	Bárdos Lajos	Bátorság ad erőt
Kölcsey Ferenc	Bárdos Lajos	Négy szó (Emléklapra)
Kölcsey Ferenc	Bárdos Lajos	Nemzeti fény
Kölcsey Ferenc	Erkel Ferenc	Himnusz
Madách Imre	Kocsár Miklós	Mondottam ember...!
Móra Ferenc	Bárdos Lajos	Hajnali dal
Nagy Gáspár	Szőnyi Erzsébet	Hóttalan a hegyek inge
Petőfi Sándor	Arany János – B.I. – H.J.	A toronyban
Petőfi Sándor	Arany János – B.I. – H.J.	Csokonai
Petőfi Sándor	Bárdos Lajos	A márciusi ifjak
Petőfi Sándor	Erkel Ferenc	Elvinnék én, csak adnának
Petőfi Sándor	Halmos László	Rákóczi
Petőfi Sándor	Kodály Zoltán	A magyar nemzet
Petőfi Sándor	Kodály Zoltán	A székelyekhez
Petőfi Sándor	Kodály Zoltán	Csatadal
Radnóti Miklós	Udvardy László	Bájoló
Reményik Sándor	Vasile Cazan	Templom és iskola
Szilágyi Domokos	Orbán György	Prédikátor-ének (Gyöngyöm-társam)

Tompa Mihály	Bárdos Lajos	A madár, fiaihoz
Vörösmarty Mihály	Bárdos Lajos	Küzdeni (Gondolatok a könyvtárban)
Vörösmarty Mihály	Egressy Béni	Szózat
Vörösmarty Mihály	Erkel Ferenc	Bordal (Keserű pohár)
Vörösmarty Mihály	Erkel Ferenc-Bárdos Lajos	Szózat
Vörösmarty Mihály	Kodály Zoltán	Liszt Ferenchez
Vörösmarty Mihály	Kodály Zoltán	Magyarország címere
Weöres Sándor	Bárdos Lajos	Bérc a rónán
Weöres Sándor	Bárdos Lajos	Csodát mesélek (Kodály köszöntése)
Weöres Sándor	Bárdos Lajos	Elmúlt a tél
Weöres Sándor	Bárdos Lajos	Jávai dal
Weöres Sándor	Bogár István	Békák
Weöres Sándor	Halmos László	Dal az édesanyához
Weöres Sándor	Halmos László	Parasztballada
Weöres Sándor	Karai József	Ugrótánc
Weöres Sándor	Kocsár Miklós	Kórusdalok (Katonadal; Alva jár az Orbán; Ha a világ rigó lenne; Huszárnóta; Arany ágon ül a sármány; Kutyatár)
Weöres Sándor	Kodály Zoltán	Norvég leányok
Weöres Sándor	Kodály Zoltán	Öregek
Weöres Sándor	Ligeti György	Éjszaka
Weöres Sándor	Szíjjártó Jenő	A meséről
Weöres Sándor	Szíjjártó Jenő	Békét akarunk
Weöres Sándor	Szíjjártó Jenő	Déli felhők
Weöres Sándor	Szíjjártó Jenő	Kis kétszólamú gyermekkari szvit (Buba éneke; Marasztalás; Újévi jókívánások)
Weöres Sándor	Szíjjártó Jenő	Napsugár a levegőben
Weöres Sándor	Szönyi Erzsébet	Virágfüzér (Áthallások-vonzás)
Weöres Sándor	Vántus István	Valaki hí téged
Zrínyi Miklós	Bárdos Lajos	Szigetvári ének
Zrínyi Miklós	Kodály Zoltán	Zrínyi Szózata

MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS KÓRUSMŰVEK

TÖRTÉNELMI SZEMÉLY	ZENESZERZŐ	MŰCÍM
I. (Szent) István	Kodály Zoltán	Ének Szent István királyhoz
I. (Szent) István és (Szent) Imre herceg	Erkel Ferenc	István király – részletek
I. (Szent) László	Nagy Olivér	Szent László él
I. (Szent) László	Sugár Miklós	Szent László himnusz
Könyves Kálmán, II. István	Erkel Ferenc	Bátori Mária – részletek
II. Géza	Erkel Ferenc	Sarolta – részletek
II. Endre	Erkel Ferenc	Bánk bán – részletek
Hunyadi János, Kapisztrán János	Tamás Alajos	Nándorfehérvár 1456 – részletek
I. (Hunyadi) Mátyás, Hunyadi László, Szilágyi Erzsébet	Erkel Ferenc	Hunyadi László – részletek
Dózsa György	Erkel Ferenc	Dózsa György – részletek
Dózsa György	Ránki György	Dózsa lelke
Zrínyi Miklós	Bárdos Lajos	Zrínyi harmadik éneke
Zrínyi Miklós	Kodály Zoltán	Zrínyi Szózata
Zrínyi Miklós	Bárdos Lajos	Szigetvári ének
II. Rákóczi Ferenc	Farkas Ferenc	Hajdútánc
II. Rákóczi Ferenc	Bárdos Lajos	Rákóczi
Kuruc katonák	Kacsóh Pongrác	Alvó tábor
Kuruc katonák	Nagy Olivér	Kurucok
Kossuth Lajos	Bárdos Lajos	Bodonyi Kossuth-dal
Kossuth Lajos	Bárdos Lajos	Huszár-toborzó
Kossuth Lajos	Bárdos Lajos	Huszárnóta
Kossuth Lajos	Bárdos Lajos	Kossuth-szvit
Kossuth Lajos	Vass Lajos	Három Kossuth-nóta
Kossuth Lajos	Pászti Miklós	Negyvennyolcas dalok
Gábor Áron, Kossuth Lajos	Maros Rudolf	Ezernyolcszáznegyvennyolcban'
Garibaldi, Kossuth Lajos	Kodály Zoltán	Garibaldi csárdás kiskalapja
1848-as hősök	Bárdos Lajos	Szabadságban élni!
1848-as hősök	Erkel Ferenc	Névtelen hősök – részletek
A tizenhárom aradi vértanú	Sztojanovits Jenő	Arad felé

A karéneklés szerepe a helyes magyar kiejtésben

Kodály Zoltán
(fotomuzeum.hu)

A magyar nyelvű karéneklés nagyban segítségünkre lehet az ifjúságnak a helyes magyar kiejtésre való nevelésében is. Itt természetesen nem olyan jellegű nevelésre kell gondolni, ami az egységesítés jegyében az egyes vidékek csodaszép nyelvjárásainak a kiirtását eredményezné, épp ellenkezőleg, hisz azok megőrzésére és továbbadására mindennél nagyobb szükség van. Hanem az idegen nyelvek – azaz egyre inkább egy bizonyos nyelv – behatása miatti nyelvi torzulások kiküszöbölésére kell minden, így az éneklés eszközét is megragadni. A kiejtés romlásának sajnálatos jelenségéről Kodály már egy 1938. szeptember 18-i rádióelőadásában értekezik, amikor még ő maga sem gondolta volna, hogy nyolcvan év múlva ugyanúgy, ha nem még rosszabbul fogunk állni e téren:

Egyetlen nyelv van itt, amelynek kiejtését nem gondozza senki: *a magyar*.
[...]

Tudjuk, a leírt betűnek majd minden nyelvben más a hangértéke. Manapság egyre sűrűbben hallani a magyar beszédben egy-egy betűnek más nyelvből kölcsönvett hangértékét. De nemcsak egyes hangot veszünk át, hanem más nyelvek ritmusa, hangsúlya és dallamvonala is kezd beszivárogni. Figyeljük meg az amerikai magyar beszédét, mikor évek múltán hazakerül. Azonfelül, hogy sűrűn keveri angol szóval: másképpen ejt egyes hangokat, mint mi, siettet vagy megnyújt szótagokat, más ívben vezeti a mondat dallamát. Egyszóval

megváltozott a beszéde zenéje. Egy idegen nyelv zenei elemei keverednek a magyarba. Mintha borba sört kevernének, vagy málnaszörpöt. Ilyenféle beszédet azonban itt élő polgártársainktól is hallunk. Ilyen különösen városi középosztályunk beszéde, a félig asszimiláltaké, akik két anyanyelv között lebegve, fölváltva beszélnek két nyelven, többnyire mind a kettőn rosszul.¹⁴

E jelenség aktualitását manapság ki-ki a maga környezetében is lemérheti, az „amerikás magyart” helyettesítheti mással, a lényegen nem változtat. Ha meg akarunk maradni magyarnak, éljünk e világ bármely pontján, a szókincset, a magyaros nyelvtani fordulatokat megőrizni nem elegendő, kell hozzá a helyes magyar kiejtés is:

A beszédkultúra tehát a létfenntartás egyik eszköze lett a népek harcában, s ez talán ráébreszti fontosságára azokat is, akiknek a tisztán kulturális vagy művészeti oldala iránt kevés az érzékük. [...] Próbáljunk egy Berzsenyi-ódát rancesolva vagy az időmérték svábos ellágyításával végigmondani. Mintha Beethoven zenéje harsonák helyett farsangi papírtrombitán szólna. Ha nyelvünk harangszavát repedt fazékká engedjük zülleni, ne csodálkozzunk, ha senki sem hallgat ránk, és elmerülünk a népek tengerében.¹⁵

Kodály ezzel természetesen nem az idegen nyelvektől való távolságtartásra szólít fel, sőt épp ellenkezőleg! Minden művelt magyart arra buzdít, hogy legalább egy idegen nyelvet tökéletesen tudjon. Csakhogy az idegen nyelv magas szintű tudása semmiképpen se az anyanyelve romlását eredményezze! Az idegen nyelv tudását használja arra is, hogy abból a magyar tudása mindenképpen nyerjen, ne pedig veszítsen! S természetesen a művelt városi értelmiségi ne szégyelljen az idegen behatásoktól és divatoktól mentes falusi embertől magyar nyelvet tanulni:

Mielőtt tehát arra törekszünk, hogy az angolt angolosan, a németet németesen beszéljük: próbáljuk meg a magyart magyarosan, minden idegen mellékíz nélkül beszélni. A magyar kiejtést is tanulni kell, még született magyarnak is. Ha nem csiszolja, újítja folytonosan, berozsdásodik. Legjobb módja ennek a jóbeszédű falusi néppel való érintkezés. Ez különben is ráférne városiakra.¹⁶

---

¹⁴ Kodály Zoltán: *A zene mindenkié.* (Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1954): 59-60.

¹⁵ I.m., 60.

¹⁶ I.m., 61.

Hogy e téren milyen eredményt érünk el, csakis rajtunk múlik, azaz a saját belső indíttatásunkon és elhatározásunkon. Mindezek nélkül a csodákra hiába várunk. Pedig a XXI. században a magyar nyelv használatának és kiejtésének kérdésköre semmivel sem lesz okafogyottabb, mint 1938-ban volt, mikor Kodály e rádióbeszédet elmondta:

Aki erre elszánja magát, kell, hogy ezt a nyelvet minden másnál jobban szeresse. Hogy inkább szégyellje a magyar, mint az angol kiejtése hibáit. Minden kimondott szóban a nemzetért való testi kiállást is kell éreznie. Odáig kell jutnia, hogy nyelvtani hibát, idegenszerűséget, minden rosszul kiejtett szót árulásnak érezzen. Mintha rést ütne vele a magyar gyepűn. Új magyar felelősségérzet kell ehhez, a nemzeti öntudatnak eddig szokatlan felfokozása. Nem zászlós-frázisos hazafiság, hanem az ezernyi kötelesség megdöbbentő meglátása és szótlán vállalása. Külföldön újabban sokat emlegetik a szellemi honvédelmet. Vajjon nem kell-e nekünk is a magyar szellemiség védelmére gondolnunk, mikor annyi erős idegen befolyás fenyegeti elsöpréssel?

Felemás beszéd felemás lélek jele. Hozzuk rendbe előbb a beszéd, a kiejtés lelki alapját. Akkor szinte magától megjavul a kiejtésünk. Többé-kevésbé mindnyájan hibázunk a beszédben, mert több-kevesebb fogyatkozás mindnyájunk belső magyarságában akad. A magyarságot ma senkinek sem teszik készen a bölcsőjébe. Mindenkinek meg kell dolgozni érte. Intsük-tanítsuk egymást szeretettel, félretéve egyéni hiúságot, vélt jobban tudást, semmi egyebet nem tartva szem előtt, mint egy eljövendő nagy magyar kultúra ideálját. Ez pedig beszédkultúra nélkül nem képzelhető.¹⁷

És magyar dalkultúra nélkül sem – tehetnénk hozzá rögtön egy fenti Kodály-idézetből tanulva. Csakhogy a magyar nyelvű éneklés önmagában nem segíti a helyes kiejtést, ha az énekben derékba törjük a nyelvet.

A helyes hanglejtés a magyar nyelvű karéneklésben

Rendkívül fontos, hogy a *parlando* és *rubato* karakterű népdalfeldolgozások a lehető legtermészetesebb módon kövessék le a szöveg lejtését, és ne a kottába beírt negyed, nyolcad, vagy tizenhatod értékek szigorúan pontos kiéneklése történjék, hiszen azok csak egy megközelítő lejegyzés szükségszerű elemei.

---

¹⁷ Kodály: i.m., 61-62.

Bárdos Lajos, aki jól ismerte annak veszélyét, hogy a *parlando-rubato* népdalok feldolgozásaiban a beírt ritmusra hivatkozva az énekesek szétverik a szöveg természetes magyaros légzését, gyakran az egyenletesnek lekottázott nyolcad értékű hangok feletti, verstani elemzések során tanult rövid-hosszú szimbólumokkal jelölte be, hogy melyik szótagot kell kicsit hosszabbra és melyiket kicsit rövidebbre venni. Erre jó példa a *Szeged felől* négyszólamú vegyeskari népdalfeldolgozása, ahol a népdal lekottázott nyolcad értékei szinte soha nem egyenletes nyolcadok, hanem mikor ennyivel, mikor annyival nyúlik meg vagy rövidül le egyik-másik érték a magyar nyelv természetes lejtésének megfelelően (1. kottapélda).

VEGYESKAR

Dr. Szeghy Endrénének
és a Szegedi Tanárképző Főiskola Kamarakórusának

SZEGED FELŐL
Népdalok Sántai Sándor gyűjtéséből

Tisztelt a szerző jogait
Respect the copyright

BÁRDOS Lajos
(1899–1986)

I
Poco rubato, $\text{♩} = 48$

EDITIO MUSICA BUDAPEST
H-1370 Budapest, P.O.B. 322 • Tel: (361) 236-1100 • Telefax: (361) 236-1101
E-mail: emb@emb.hu • Internet: http://www.emb.hu
© Copyright 1960 by Editio Musica Budapest

Z. 3431

Szeged felől (5:43)

Bárdos Lajos: Szeged felől

Ifjú Zenebarátok Központi Kórusa, vezényel: Ugrin Gábor

© 2001 HUNGAROTON RECORDS LTD.

A kritikusok máris feltehetnék a kérdést, hogy ha azokat nem szabad egyforma nyolcadoknak énekelni, akkor Bárdos miért nem írt helyettük kis éles ritmusokat, esetleg triolákat, melyeknek második és harmadik hangja összeköttetik egy-egy értéknújtó *legató*val. A válasz nagyon egyszerű: mert azok sem lennének igazak. Mindkét verziónak a patikamérleg pontos lekövetése sem eredményezné a szöveg természetes magyaros lejtését. Akár a „Szegec felől”, akár a „jön egy fekete felhő”, akár a „siess, kislány”, akár a „mert megver egy nagy eső” szakaszt vesszük alapul, egyikre sem tudnánk ráhúzni nyugodt szívvel sem a kis éles ritmusos, sem a triolás verziót. Ha száz egységnek veszünk egy negyed értéket, és ennek megfelelően a nyolcadpároknak az első tagját a 0-ra, a másodikat az 50-re tesszük, a trioláknál az elsőt a 0-ra, a másodikat (a dupla értéket) pedig a 33,(3)-ra, a kis éles ritmusoknál pedig a tizenhatodot a 0-ra, a pontozott nyolcadot pedig a 25-re, majd folyamatosan mondani kezdjük a szöveget a negyed mérő ütésével, rájövünk, hogy a három közül egyikre sem húzható rá nyugodt szívvel a szöveg. Mind a „Szegec”, mind pedig a „felől” szavaknál a „-ged” és a „-lől” valahol a 33,(3) és az 50 közé esik, így hát az nem is nyolcad, nem is triola, de kis éles ritmus aztán végképp nem.

Más a helyzet nyilvánvalóan még egy ilyen népdalfeldolgozás esetén is a kísérőszólamokkal. Ott a zeneszerző által beírt ritmus a betartandó, hiszen a harmóniaváltásoknak pontosan és időben kell megszólalniuk, azok „elparlandózása” káoszhoz vezetne. Oda nem is ír Bárdos rövid-hosszú jelzéseket, hiszen ott a kottába beírt ritmus a mérvadó, csak a népdalt vagy annak egy-egy töredékét éneklő, esetleg a népdalt éneklővel párhuzamosan mozgó szólamoknál alkalmazza a jelölést.

Fontos tudni, hogy a legtöbb népdalfeldolgozás szerzője ezeket a bárdosi jelöléseket – érthető okokból – nem használja, hiszen joggal feltételezi, hogy magyar kórus magyar karnagya tudja, mi a dolga egy *parlando-rubato* népdallal, még feldolgozás esetén is. A természetes, magyar hanglejtésnek megfelelő énekeltetést tehát minden ilyen esetben alkalmazni kell, akkor is, ha a szerző erre külön figyelmeztet, és akkor is, ha nem.

Strófikus művek előadása során, mikor a zeneszerző nem kottázza le külön-külön az összes versszakot, hanem ugyanabba a kottába sűriti bele az összes versszak szövegét, nagyon fontos az alkalmazkodó ritmusok betartása akkor is, ha a szerző erre külön figyelmeztet, és akkor is, ha nem. Kacsóh Pongrác az *Alvó tábor*ban egy egyszerű mondattal intézi el ezt a kérdést: „A 2. versszaknál

a dirigens kövesse a szöveg ritmusát”. És kész! Vagyis a magyar dirigensnek meg kell tudnia választani a megfelelő ritmusokat a második versszak megfelelő szövegrészeihez (2. kottapélda). Kacsóh csak a „virág” szónál írja be apró kottával az éles ritmust – az első versszak „néha” nyújtottjával szemben –, a többi a karvezető dolga. Így a „Csönd a” és a „csilla-” értelemszerűen nyújtott, az „Az Úr”, a „sereg” és az „az ál-” pedig éles ritmusért kiált.

Alvó tábor.
Endrői Sándor. Kacsóh Pongrác dr

Kissé lassan.

Szoprán. 1. Le - pi - hént az e - gesz tá - bor éj - sza - ka - -
Alt.
Tenor. 1) 2. Csönd az er - dőn csil - la - gok a tisz - ta é -
Basszus.
Zongora (ad lib.) Kissé lassan. *p*

1) A 2. versszaknál a dirigens kövesse a szöveg ritmusát.

1. ra. — Fá - rad - tan jár fel és a - lá az ist - rá - - zsa. —
2. gen. — Az Úr - is - ten át - sé - tál a csön - des - sé - - gen. —

1. Né - ha né - ha széj - jel néz, hogy hol az el - len, hej!
2. Vi - rág - szó - ró an - gyal - se - reg jár nyo - má - ba, hej!

1. Hasz - ta - lan néz, nin - csen la - banc a kö - zél - - ben. —
2. Ró - zsa - kat hint az ál - mo - dó ka - to - nák - - ra. —

R.K. 1587

Doktorandusz koncert (2:06:30)

Kacsóh Pongrác-Endrődi Sándor: *Alvó tábor* c. műve **1:08:33**-tól-tól hallható.

KÓRUSKONCERT AZ I. VILÁGHÁBORÚ 100. ÉS A DÓZSA GYÖRGY-FÉLE
PARASZTFELKELÉS 500. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Előadja a Fővárosi Énekkar és a Budaörsi Sapszon Ferenc Kórus

Vezényel: Krasznai Gáspár

Nem hagyható szó nélkül, hogy a kottairásban mindig az énekelt nyelv elválasztási szabályait alkalmazzák, ami sajnos igen gyakran eredményez olyan szerencsétlen kottaképeket, hogy egy mássalhangzó nem oda kerül, ahol azt az énekesnek ritmikai értelemben kimondania kellene. Ilyen tipikus eset az *Alvó tábor* 2. versszakának 3. üteme, ahol a „tisza” szónak az első szótagja (tisz-) a nyújtott ritmus pontozott negyedére esik, a második (-ta) pedig a nyolcadra. Lassú tempójú műről lévén szó az énekkarnak sajnos egy-két figyelmetlen tagja, megunva az „i” hangzón való hosszas várakozást és persze az „sz” hangzó látványának kísértésétől vezérelve tovább megy az „sz” -re. Mivel azonban a kar többi tagja még áll az „i” -n, az előfutár – szociális érzékenységből fakadóan – igyekszik bevárni társait, de sajnos ez a bevárás nem máshogyan, mint az „sz” hangzó folyamatos sziszegő tartásával történik, melynél borzalmasabban aligha lehetne egy ilyen csodálatos *piano* kórushangzást szétverni. Éppen ezért, ha már a hivatalos kottagrafikát az elválasztás nyelvtani szabályaitól elszakítani testületileg nem tudjuk, a próbákon használt kottákban ceruzával húzzuk ki, tegyük láthatatlanná azt az „sz” hangzót és írjuk át a második szótagra. Ezzel elejét vehetjük, hogy egy-két figyelmetlen énekes „áspiskígyóként” sziszegje szét negyven fegyelmezett énekes művészi produkcióját.

A magánhangzók helyes képzését pedig már a beéneklések során be kell állítani. Azok nélkül nemcsak a helyes magyar kiejtés, de a tiszta intonáció is sérülhet. Minthogy jelen tanulmány keretei erre részletesebben nem térhetnek ki, javasolt dr. Bruckner Adrienne kifejezetten e témában megjelent valamennyi írását elolvasni és azokat a gyakorlatba átültetni.¹⁸

---

¹⁸A *ZeneSzó* számainak utolsó oldalán *Egy kis technika...* címmel rendszeresen jelentek meg az amatőr énekkari tagok énekhangjának képzését elősegítő tanácsok, rövid útmutatások, melyeket később az alábbi könyvben gyűjtöttek össze és adtak ki: Bruckner Adrienne: *Egy kis technika. Hangképzés kórusban és iskolában.* (Zeneakadémia Kodály Intézet, 2019). További hangképzési tanulmányként még lásd: Bruckner Adrienne: *Énekelni jó(l)!*. (Kecskemét: Kodály Intézet, 1999)

Zárszó

A magyar nyelvű éneklés és karéneklés fontosságát a magyarságtudat erősítése és a magyar szellemi megmaradás szempontjából nem elég hangsúlyozni. Tenni is kell az érdekében. Minden ünnepi alkalmat és szakmai lehetőséget meg kell ragadni, hogy a magyar gyermek ajkáról igényes magyar dal csengjen, hogy a közönség magyar dalt halljon, bármilyen anyanyelvű is legyen az, és bárhol is éljen széles e világon. Ne vonakodjunk idegeneknek sem magyarul énekelni és énekeltetni – „úgysem értenek belőle semmit” jelszóval! Ami a szóban nem megy át, majd átmeleg a dallamban. Azért dobjuk magunk mögé anyanyelvünket és váltsunk át arra a bizonyos idegenre, mert mi csak egy „kis nemzet vagyunk”? Hány alacsony növésű és sovány testalkatú, mégis nagyszerű, tisztességes és értékes ember él és élt is e földön? Ezzel szemben hány magas növésű, robusztus alkatú, ám rendkívül hitvány ember tesz vagy tett tanúbizonyságot gyarlóságból és gonoszságból? Akkor ki hát a „nagy ember”? Az előbbi, vagy netán az utóbbi? Miként az emberi nagyságot sem a fizikai méreteken határozzák meg, úgy egy nemzet szellemi értékét sem lehet annak számbeli nagysága alapján beárazni! Merjünk hát magyarok lenni, dalban is! S miközben magyarul éneklünk, ne a létszámra vonatkozó statisztikák járjanak a gondolatainkban, hanem inkább a nemes büszkeség érzése töltse el szívünket, hiszen – bár elcsépeltek – mégis igazak Berzsenyi sorai:

„Nem sokaság, hanem lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat. Ez tette Rómát föld urává, ez Marathont s Budavárt híressé!”.

*A szerzőről: [Karnagyunk, Krasznai Gáspár - bsfk.hu](http://karnagyunk.krasznai.gaspár-bsfk.hu)

Krasznai Gáspár a 2022. évi Magyar Kultúra Napja alkalmából rangos elismerésben részesült. A Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége (KÓTA) KARNAGY kategóriában KÓTA-DÍJ kitüntetést adományozott neki a három kórusa (Fővárosi Énekkar, a Budaörsi Sapszon Ferenc Kórus és a Madách Gimnázium Énekkara) élén elért kiemelkedő sikerekért, a példaértékű karnagyi és tanári munkájáért.